МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 5/3 2023

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

ISSN 2181-7138

МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2023

5/2-сан

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды. №01-044-санлы гуўалық берилген.

Нөкис

5/3-сан *2023*

ноябрь

Шөлкемлестириўшилер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Интизар АБДИРИМОВА
Мавлюда АЧИЛОВА
Нуриддин АЧИЛОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Марифжон АХМЕДОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Ботир БОЙМЕТОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Умида ИБРАГИМОВА
Лола ИСРОИЛОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Захия НАРИМБЕТОВА
Мехри НАРБАШЕВА
Улфат МАҲКАМОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Нуржан МАТЧАНОВ
Сафо МАТЧОН
Шукурилло МАРДОНОВ
Шахсанам МАТУПАЕВА
Лобар МУХТОРОВА
Камаладин МАТЯКУБОВ
Раъно ОРИПОВА
Бахтиёр РАХИМОВ
Фурқат РАЖАБОВ
Сайёра РАХМОНОВА
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Дилшода САПАРБАЕВА
Феруза САПАЕВА
Зайниддин САНАҚУЛОВ
Қаххор ТУРСУНОВ
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Куанишбек ТУРЕКЕЕВ
Гулноз ТУРАЕВА
Гулмира ТОЖИБОЕВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди КАМАЛОВ
Дилбар ҚАРШИЕВА
Вохид КАРАЕВ
Дилбар ҚОДИРОВА
Ризамат ШОДИЕВ
Абдушукур ШОФҚОРОВ
Дилфуза ШАББАЗОВА
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Orazimbetova R.M. Sh.Seyitovtiń «Xalqabad» romanı leksikasınıń semantika-stilistikalıq ózgeshelikleri 7
Gulyamova X. Olmosh so`z turkumini o`qitish metodikasi 14
Ro'ziyeva S.X. Otli birikmalarning lingvopoetik tahlili asosida talabalarda sintaktik bilimlarni rivojlantirish 18
Ҳасанова Д.О. Семасиология муаммоларига доир баъзи мулоҳазалар 23
Ahmedova H. Nutq madaniyatini shakllantirishda gendyer xususiyatning o'ziga xosligi 28
Aliyeva N.N. Evfemizm so'zlarining funksiyalari va motivatsiyalari 32
Parmonov A.A. Means of representing irony in uzbek and English literary texts 36
Imomov E.A. Professional vocabulary and their features of stabilizing the basic structure 41
Saliyeva Sh. S. Categories and criteria for distinguishing neologisms and occasionalisms in linguistics 46
Ernazarova H. Classification of the category of introductory constructions in artistic discourse 51

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Utamuradov A., Jumabaev A. «Tárbiya» páni hám onıń sociallıq-gumanitar pánler oqıtılıwında ornı 56
Tilegenov A.T. Yoshlarda milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanishning asosiy tendentsiyalari va ilmiy-nazariy asoslari 62
Jumamurodova U. M. Talabalarda vizual intellekt: mohiyati va amaliy ahamiyati 82
Yarova S.B. Talabalar ijtimoiy kompetentligini rivojlantirishning konseptual asoslari 86
Mamaxonova J. "Ekologik bilim "va "Ekologik madaniyat" tushunchalarining konseptual tahlili 91
Ashurov M.Sh. Aksiologik yondashuvlar asosida talabalarda milliy g'urur va iftixor tuyg'ularini takomillashtirishning shakl, metod va usullari 96
Давлетмуратова Э. Ёшларда фуқаролик тушунчаларни ва ватанпарварлик туйғусини тарбиялаш 103
Kenjaboyeva N.M., Sapieva N.M. Iqtidorli o'quvchilarning kreativ fikrlash kompetentligini rivojlantirishni ijtimoiy–pedagogik qo'llab -quvvatlash 107
Daminova N.K., Jamalova N.U. Talabalar ijtimoiylashuvini tashkil etishning o'ziga xosliklari 116
Abdurazaqov F.A. 10-11-sinf o'quvchilariga ta'lim-tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish 121
Odinaboboyev F.B. Milliy hunarmandchilik orqali kasbiy tarbiya berish (Surxon vohasi misolida) 130
Shayzakova N.S. Zamonaviy ta'limda bo'lajak o'qituvchilarning deontologik malakasini rivojlantirishning ahamiyati 136
Yaqubova D.B. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalarining o'qish jarayonida mustaqil ta'limning o'rni 142
Axmadaliyeva M. STEAM dasturiga oid testlar tuzishning nazariy asoslari 146
Kosimova N. D. Komplaens munosabatlarini shakllantirishning psixologik mexanizmlari 154
Ismoilova N.I., Djurakulov R. O'qitish: determinant va matrisa 160
Ruziyev E.I., Esboganova B. Bo'lajak chizmachilik va tasviriy san'at o'qituvchilarining grafik ta'limi mazmunini takomillashtirish 165
Tleumbetova Q.D. Pedagog-tarbiyachining kasbiy mahoratini oshirish texnologiyasi 171
Esemuratova T.A. Sharq mutafakkirlarining meroslarida oilada bolalarni tarbiyalash masalalari 176
Temirbekova A.O. Lingvistikaning neyropedagogik asoslarida dasturlash nazariyasi va amaliyoti 180
Xusanova F.R. Kompetentlikka yo'naltirilgan pedagogik aspektning ilmiy asoslari 190

Toshpo'latova M. O'smirlarda mustaqil mutoola madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari ... 197
Xodjayeva D.Yu. Axborot xurujlariga qarshi yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish ... 201
Akayeva N.A., Abulova M.K. Huquqiy madaniyatni shakllantirishda huquqiy tarbiyaning o'rni ... 208
Rasulova A.M. Talabalarni diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik ruhida tarbiyalashning pedagogik-psixologik jihatlari ... 215
Magdieva M. E. Hunarmandchilik asosida xotin qizlarning kasbiy-amaliy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari ... 222
Ashurova Z. M. STEAM texnologiyasi – zamon talabi ... 226
Qo'shayev I.A. Baxshichilik festivallarining musiqiy ta'limdagi o'rni ... 233
Rahmatova M. T. Xalq qo'shiqlari vositasida o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishning pedagogik asoslari ... 239
Saitkulova N.R. Talabalarning akademik mobilligini rivojlantirish usullari va vositalari hamda shakllari ... 244
Rasulov A.N. Umumta'lim maktabi o'qituvchilarining jamoani boshqarish qobiliyatini rivojlanitirishdagi ustuvor yo'nalishlar xususida ... 250
Мусурмонов Р., Кабирова З.М. Инновацион бошқарувда интеллектуал таълимнинг уйғунлиги ... 256
Musurmonov R., Musurmonova N. Ta'lim muassasalarini zamonaviy boshqaruv tizimiga qo'yilgan talablar ... 262
Xurramov K.M. Ta'limdagi zamonaviy innovatsion texnologiyalar ... 267
Ачилова М.С. Қўл меҳнатига ўргатиш орқали болалар ижодий тафаккурини ривожлантириш ишлари ... 272
Kadirova G.X. Ta'lim klasterini joriy etish tamoyillari ... 277
Худойбердиева С.Н. Ихтисослик фанларини ўқитишда илгор хорижий тажрибалар асосида яратилган ўқув материалларидан фойдаланиш модели ... 283
Nosirov B.G'. Masofaviy ta'lim va uni ta'lim jarayoniga tadbiq etishning mazmuni va ahamiyati ... 287
Salihova M.Sh. Oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun "ta'lim nazariyasi" fanini o'qitishda gemifikatsiya texnologiyasidan foydalanish ... 296
Эргашев Э.К. Профессионал таълим тизимида компетенциявий ёндашувга асосланган модулли таълим дастури ... 300
Qurbanov I.G'. Rivojlantiruvchi treninglar orqali maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari kasbiy kompetentligini oshirish jarayonini tashkil etish, boshqarish va baholash mexanizmlari ... 312
Sayfullayeva D.A. Ta'lim sifatini baholashda steam xalqaro baholash dasturidan foydalanish ... 320
Yusupova A.P. Hamkorlik texnologiyasiga asoslangan ta'lim jarayonini tashkil etish ... 328
Sodikov X.T. Oliy ta'limda bo'lajak mutaxassislarni amaliy faoliyatga tayyorlash omillari ... 333
Xasanova N.A. Muammoli ta'lim (PBL) asosida professional ta'lim o'quvchilarida amaliy ko'nikmalarni shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari ... 340
Мукумова Д.И. Творческий деятельность - реализованные способности ... 345
Арысланбаева А.Б. Какой учитель нужен современной школе? ... 350
Арисланбаева З.Е. Формирование и развитие экологической культуры у студентов ... 354
Давлетмуратова Э. Социальные ценности и нравственно-патриотические взгляды героя Узбекистана Алланияза Утениязова ... 358
Ибраймова А. Психологические особенности токсичных родителей ... 363
Mamutova Yu. Improving reading skills of grades 10-11 students through english-language media ... 367

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲӘМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Ҳакимов А.А. Урбанизация жараёнлари тарихидан (сўнгги бронза даврига оид – Далварзин шаҳар харобаси мисолида) ... 373

Абдуллаев У. Фарғона водийси халқлари қадимги тарихий манбаларда 378
Турекеев Қ.Ж. Қорақалпоқларнинг никоҳ тўйлари билан боғлиқ анъанавий тасаввурлар ... 382
Nigmanova U.B. Globallashuv sharoitida milliy- madaniy meros va qadriyatlarni saqlash zaruriyati 388
Saidova D.E. XIX asr oxiri XX asr boshlarida o‘zbek san’atining shakllanishi va rivojlanishi 396

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Hakimov A. Kreativ yondashuv asosida biofizika fanini o‘qitish samaradorligini oshirish 400
Bagbekova L.K. Ta’lim jarayonini raqamlashtirishda kompyuter grafikasini o‘qitishning ilmiy-nazariy asoslari 410
Avezov M.A. Malaka amaliyot jarayonlarini raqamli ta’lim muhitida tashkil etish texnologiyasi 415
Atoyev F. Innovatsion texnologiyalar yordamida talabalarning elektron ta’lim resurslardan foydalanish samaradorligi 421

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Yusupova G.Z. Baslawísh klass oqíwshílarínda 4k kónlikpelerin qáliplestiriwde jańa áwlad sabaqlíqlaríníń tutqan orni 427
Matchonov S.M. Boshlang`ich sinflarda mutolaa madaniyatini shakllantirish texnologiyasi 431
Наджимитдинова М.А. Бўлажак мактабғача таълим ташкилоти тарбиячисининг ижодий фаоллигини ошириш жараёни модели 436
Abdullayeva M.Dj., Abdullayeva M.M. Boshlang’ich ta’limda ijtimoiy-huquqiy me’yorlarning ahamiyati 445
Homidova N.N. Boshlang‘ich sinif o‘quvchilariga tabiy fanlarning o‘qitish metodikasi tarixi 450
Pardayev A.I. Bo‘lajak boshlang’ich sinf o‘qituvchilarida mediasavodxonlik va axborot madanyatini shakillantirish orqali kelajak avlodni tarbiyalash 455
Toshpulatova N.Sh. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ilmiy dunyo - qarashni fanlararo shakllantirish metodikasini takomillashtirish 460
Mamatraimova D.Ch. Boshlang‘ich sinf ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida o‘quvchilar nutqini o‘stirish usullari 468
Odinaboboyev F.B. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida milliy hunarmandchilikni rivojlantirish orqali kasbiy tarbiya berish 474
Tashmatova Sh.R. Boshlang’ich sinf o’quvchilarida kreativ fikrlashning pedagogik –psixalogik xususiyatlari 480
Zokirov F. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga matematikadan qo‘llaniladigan test topshiriqlari turlari 486
Raximova M.X. Bolalarni maktabga tayyorlashda maktabgacha ta’lim tashkilotlari va oilaning o’zaro hamkorligida tarbiyachi faoliyati 491
Axunov U.R. Bolalarning aqliy va ruhiy tarbiyasini rivojlantirishda jismoniy tarbiyaning o‘rni 498
Eraliyeva Z. R. Bolalar kitobxonligi va mediya muhitida bolalik konseptining ifodalanishi 502
Istamova Sh.M. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqining o‘ziga xos xususiyatlari 509
Kamilova V.S. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetensiyaviy yondashuv 515
Hamroyeva G.I. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida hamkorlik muhitini yaratishning ahamiyati 519
Ashurova X.A. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining xalqaro PISA baholash dasturi asosida o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirish 524
Boymurodova G.T. Maktabgacha ta’limda pedagog-tarbiyachilarni kasbiy-shaxsiy tayyorgarligini takomillashtirishning pedagogik asoslari 530

Арысланбаева А.Б. Формирования профессиональных компетенций будущих учителей начальных классов 536

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲӘМ СПОРТ

Allanazarov I.G. Boksshíniń kún tartibi, gigiyenasí hám shígíwdaǵí medicinalíq qadaǵalaw 540
Serimbetov Q. O. Sportda marketing xízmetin shólkemlestiriwdiń teoriyalíq hám metodikalíq tiykarlarí 556
Serimbetov Q. O. Juziw sportínda hárekettíń tezligin tárbiyalawdıń qural hám usíllarí 564
Suyarov X. B. Umumiy oʻrta taʼlim maktablarida voleybol mashgʻulotlarini tashkil etish mexanizmlari 574
Mambetkasimova Q. Sportchining atletik sifatlarini rivojlantirish uchun mashqlar 581
Ахмедов Ғ. Жамиятда жисмоний маданиятнинг ривожланиш тенденциялари 585
Рахимов Х.К., Абдуллаев Ғ. А., Хакимжонов М. Х. Саидғаниев С.О. Енгил атлетика машғулотларида чидамлилик сифатларини ривожлантиришда спортчиларнинг юрак уриш частотаси орқали Аэроб ва Анаэроб чегарасини аниқлаш услуби (ўрта ва узоқ масофаларга югурувчилар мисолида) 591
Shukurllayev J.M. Klaster yondashuv asosida talabalarni kasbiy va ilmiy faoliyatga tayyorlash akmeologiyasi mexanizmi (jismoniy madaniyat misolida) 598
Shermatov M.N. Oʻzbekistonda futbolni rivojlantirishning asosiy maqsadlari va vazifalari 603
Nazarov A.I. Maktablarda voleybol sportini shakllantirishning ilmiy asoslari 607
Djurabayeva D.E. Ovqatlanish gigiyenasining inson salomatligiga taʼsiri 610
Farafontova O.A., Ilyosova F.F. Problems of pedagogical aspects of selection and training of football players 615
Xudoyberganov J. S. Talaba yoshlarda jismoniy chidamlilik sifatlarini rivojlantirishda pedagogik tizimini takomillashtirishning oʻrni va xususiyatlari 620

TA'LIM MUASSASALARINI ZAMONAVIY BOSHQARUV TIZIMIGA QO'YILGAN TALABLAR

Musurmonov R.
Chirchiq davlat pedagogika universiteti "Maktab menejmenti" kafedrasi dotsenti, p.f.n.
Musurmonova N.
Chirchiq davlat pedagogika universiteti "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrasi o'qituvchisi

Tayanch iboralar: ta'lim muassasasi rahbari, innovatsion faoliyat, pedagogik jarayon, innovatsion yondashuvlar, faoliyatni muvofiqlashtirish, boshqaruv funksiyalari, pedagogik jarayon sub'ektlari, o'quv motivlarini shakllantirish, innovatsiyaning asoslanganlik darajasi.

Ключевые слова: руководитель образовательного учреждения, инновационная деятельность, педагогический процесс, инновационные подходы, координация деятельности, функции управления, субъекты педагогического процесса, формирование образовательных мотивов, уровень инновационности.

Key words: the head of the educational institution, innovative activity, pedagogical process, innovative approaches, activity coordination, management functions, subjects of the pedagogical process, formation of educational motives, level of innovation.

Zamonaviy ta'lim muassasasi zimmasiga jamiyatimiz uchinchi renesans poydevorini yaratishdek o'ta muhim va mas'uliyatli vazifani yukladi. Buning uchun barcha ta'lim tizimi muassasalarida boshqaruv tizimini tartibga solish va xorijiy davlatlar ilg'or tajribalariga suyangan holda innovatsion boshqaruvga alohida ahamiyat berish zarurati paydo bo'ladi.

Avvalo, ta'lim muassasalari rahbarlarining tayyorgarlik darajasini aniqlash uchun xolisona adolatli monitoring olib borish, faoliyatini tashxislash, baho berish, aniqlash, rahbarlarning zaruriy ehtiyojlaridan kelib chiqib, toifalarga ajratib qayta tayyorlash va malakasini oshirish ishlariga e'tibor berish maqsadga muvofiqdir.

Chunki, ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni o'zaro bog'liqligi, aloqadorligi, uzluksizligi va uzviyligini ta'minlash, ilmiy va innovatsion

yondashuvlar asosida tashkil etish zarur bo'lgan funksional vazifalarni bajarish jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, pedagogik jarayon sub'ektlarining o'zaro munosabatlari, vaziyatlarni tahlil qilish va faoliyatni muvofiqlashtirish, boshqaruv funksiyalari va metodlaridan oqilona foydalanish zarur bo'lib, ular birgalikda boshqaruv jarayonida ta'sir ko'rsatishning tartibi, ketma-ketligi, yo'llari va ularning ahamiyatini ifodalaydi.

Pedagogik jarayon sub'ektlari faoliyatini muvofiqlashtirish va takomillashtirish jarayonlari ham quyidagi o'ziga xos xususiyatlarga ega:

- pog'onaviylik darajasi bilan o'quvchilarda o'quv motivlarini shakllantirish darajasining nomutanosibligi;
- o'quvchilarda bilim olish ehtiyojini xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalarini ham inobatga olgan holda muntazam shakllantirish va rivojlantirib borish, pedagogik jarayonning samaradorlik darajasini belgilash;
- pedagogik jarayon sub'ektlarining innovatsion jarayonlar natijalariga qiziqishini shakllantirishning ahamiyatliligi;
- sub'ektlar faoliyatini muvofiqlashtirishda axborotlarning yangi va ishonchli bo'lishligining ahamiyatliligi;
- motivlarning va motivlashtirish jarayonlarining ahamiyatliligi kabi xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Innovatsion jarayonlarni tashkil etish va boshqarish jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari sifatida:
- innovatsion jarayon ishtirokchilarida yangiliklarga qiziqishni shakllantirishning ahamiyatliligi;
- innovatsion jarayon ishtirokchilari faoliyatni rag'batlantirish va qo'llab-quvatlash, innovatsiyalarni ommalashtirishga xizmat qilish;
- innovatsiyaning asoslanganlik darajasi, innovatsiyaning ixtiloflilligi, ahamiyatliligi tavakkalchilik darajasi, vaziyatga aloqadorliligi, strukturaviyligi va boshqaruvchanligi hamda ijtimoiy mo'ljallanganligi innovatsion jarayonlar samaradorligiga o'z hukmini o'tkazishini keltirish mumkin.

Ta'lim muassasasi rahbarlarning faoliyatini takomillashtirish yo'nalishidagi innovatsion boshqaruv faoliyati jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari sifati:

- pedagogik jarayonlar samaradorligi jamoadagi qulay ta'limiy muhitning shakllantirishga bog'liqligi;
- hamkorlikdagi boshqaruv faoliyatining samaradorligi ishtirokchilarning boshqaruv yo'nalishidagi tushunchalari, bilimi, ko'nikma va malakalariga, shuningdek, jamoatchilik tashkilotlari va jamoaviy boshqaruv organlarining faolligiga bog'liqligi;

- hamkorlikda boshqaruv jarayoni ishtirokchilarining innovatsion boshqaruv faoliyati o‘ziga xos integrativ tizim ekanligi;
- inovatsiyalarni joriy etishda zamonaviy yondashuvlar (tizimli, vaziyatli, etnik, milliy-hududiy, shaxs-faoliyati, korporativ yondashuvlari) ning ahamiyatliligi;
- ta’lim muassasasining faoliyati bo‘yicha to‘plangan axborotlarning yangiligi va ishonchliligini tahlil qilish va ob’ektiv baholashning zarurligi kabi qator xususiyatlarni keltirish mumkin.
- rivojlanishning ichki ehtiyojlar va manfaatlarga bog‘liqligi, ularni aniqlamasdan rivojlantirish yo‘nalishini majburan belgilashning mumkin emasligi;
- rahbar shaxsining individual-psixologik xususiyatlari bilan innovatsion boshqaruv vaziyatlarini belgilash, rahbar amalga oshirayotgan uslublar o‘rtasidagi bog‘liqlik;
- hamkorlikda boshqaruvning natijaviyligi bilan rahbar va xodimlarning boshqaruv yo‘nalishidagi bilimi, ko‘nikma va malakalarining o‘zaro bog‘liqligi;
- rahbarlarning o‘zini-o‘zi rivojlantirish va boshqarish faoliyatini takomillashtirishning refleksiv faoliyatga bog‘liqligi bilan belgilanadi.

Bozor iqtisodiyotiga to‘liq o‘tish sharoitida boshqarish xususiyatlariga quyidagilarni qo‘shish maqsadga muvofiqdir:

- har bir shaxs ijodiy kuchlarining namoyon bo‘lishi imkonini beruvchi boshqaruv shakli va uslublarigina maqbuldir;
- boshqaruv moslanuvchan bo‘lishi kerak, ya’ni boshqaruv tizimini samaradorlik darajasini ro‘yobga chiqarish maqsadida o‘zgarayotgan vaziyatlarga o‘z vaqtida munosabat bildirishi kerak;
- jamoaning o‘quv-tarbiya faoliyatini rejalashtirishda moddiy xarajatlar masalalarini ularning maksimal samaradorligi asnosida hal qilish (iqtisodiy dastaklarni ishga solish) zarur;
- boshqarish jamiyat rivojining ob’ektiv qonunlarini bilish, yangi hodisalarni umumlashtirish, ishdagi ilg‘or yo‘nalishlarni hisobga olish ishlariga tayanadi;
- boshqarishni takomillashtirishda sub’ektivizmga yo‘l qo‘yilmaydi, muvaffaqiyatlar vazifalarning qanchalik to‘g‘ri qo‘yilganligi va o‘z vaqtida bajarilishiga bog‘likdir;
- boshqarishning samaradorligiga rahbar xodimlar va shu kabilarning bilim saviyasi va kasbiy tayyorgarligi ta’sir qiladi.

Yuqorida keltirilgan ta'lim muassasasi rahbarlarining nazariy bilimlari, kasbiy va shaxsiy sifatlarining o'zaro bog'liqligi, hamkorlikda boshqaruvning natijaviyligi bilan rahbar va xodimlarning innovatsion boshqaruv yo'nalishidagi bilimi, mahorati va tajribalarining o'zaro bog'liqligi kabi qator xususiyatlar muassasa rahbarlarining kasbiy kompetentliligi va uni rivojlantirish texnologiyalarini o'rganishni taqoza etadi.

L.V.Fatkin o'z tadqiqotlarida rahbarning beshta asosiy xususiyatini sanab o'tadi:

- moslashuvchanlik – unchalik katta bo'lmagan jamoada shaxslararo munosabatlarning dinamikasini tavsiflaydi;
- etakchilik – muammoli vaziyatlarni hal qila olish, o'zgalardan barcha xususiyatlari bilan sifat jihatdan yuqori turish;
- ijtimoiy funksiyalarga integratsiyalashuvi – noformal emotsional lider bo'la olish;
- kirishuvchanlik – pozitiv ijtimoiy aloqalarni o'rnata olish;
- stresslarga qarshi tura olish – intellektual, irodaning mustahkamligi, emotsional.

Ta'lim-tarbiya jarayoniga innovatsiyalarni joriy etish orqali boshqaruv faoliyatini muntazam rivojlantirib borish zamonaviy ta'lim muassasasi uchun muhim hisoblanadi. Ta'lim muassasasi rahbarlarining innovatsion faoliyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishlarga ta'lim muassasasi faoliyatini tashqi muhitning o'zgarishiga mos ravishda tashkil etish, muvofiqlashtirish asosida ta'lim muassasasining muntazam rivojlanib borishini oldindan aniqlash, rejalashtirish va shakllantirishdan iborat bo'lib, uch asosiy: ijodiy, tahliliy va tadqiqotchilik komponentlarini o'z ichiga oladi. Ta'lim muassasasi rahbarining innovatsion boshqaruv faoliyati o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra ijodiy hisoblanadi.

Ta'lim muassasasi rahbari innovatsion boshqaruv faoliyatining asosiy komponentlari nimalardan iborat bo'lishi mumkin? Buning uchun:

- ijodiy guruh tuzish, guruh faoliyatini tashkil etish va nazoratga olish, ularni barcha zaruriy materiallar bilan ta'minlash;
- innovatsion tajriba-sinov ishlarini tashkil etish uchun dastur, yo'riqnoma va qo'llanmalar yaratish;
- faoliyat natijalarini xolisona tahlil qilish va baholash mezonlarini ishlab chiqish bilan bog'liq bo'lgan muammolarni hal qilish;
- tadqiqotchilik faoliyati ishlarini tashkil etish.

Adabiyotlar tahlili va amaliy tajribalarning ko'rsatishicha, ta'lim muassasasi rahbarining tadqiqotchilik faoliyati refleksiv jarayonlarga asoslanadi, ya'ni:

- ta'lim-tarbiya ishtirokchilarining faoliyatini muvofiqlashtirish va zarur sharoitlarni yaratish, natijalarni tanqidiy o'rganish;
- shuningdek, natijalarni xolisona baholash va qarorlar qabul qilish;
- boshqaruvda qo'llanilayotgan zamonaviy boshqaruv texnologiyalari mazmuni va o'qitish metodlarini muntazam ravishda tahlil qilish va baholab borish;
- natijalarni ob'ektiv va sub'ektiv xulosalash va qaror qabul qilishni o'z ichiga oladi.

Innovatsion boshqaruvni tashkil etuvchi navbatdagi tahliliy faoliyat bo'lib, unda zamonaviy ta'lim muassasasi rahbari bajarilishi zarur bo'lgan:

- nostandart masalalarni tahlil qila olishi;
- jamoa faoliyatidagi ijodiy yondashuvlarni qo'llab-quvvatlashi;
- innovatsion g'oyalarni rag'batlantirishi va rivojlantirishi;
- vaziyatli yondashuv hamda amalga oshirilgan tahlillar asosida boshqaruv texnologiyalarini yangilab borishi muhim hisoblanadi.

Tajribalar ko'rsatadiki, yuqoridagi tavsiyalarga amal qilish orqali ta'lim muassasalarini zamonaviy boshqarish orqali ta'lim va tarbiya samaradorligiga erishish mumkin bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida" gi Qonuni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-5712-sonli farmoni.

3. Ahlidinov R. Sh. Ta'lim muassasasini boshqarish san'ati. – T.: "Fan", 2006. – 303 b. 721

4. Po'latov Sh.P. Ta'lim menejmenti yoxud ta'lim muassasasini ilmiy-metodik boshqarishga innovatsion yondashuv./ T.: "Yosh kuch".2022 y.

5. R.Musurmonov "Ta'lim sifatini boshqarishga ijobiy ta'sir etuvchi omillar haqida", Kirgiziya Vestnik Batkentskogo gos. Univer. J. 2008. № 5.

РЕЗЮМЕ

Maqolada ta'lim muassasalarini innovatsion boshqaruv faoliyati xususiyatlari, innovatsion boshqaruvning shakllanish darajalari, boshqaruvchining kompetentligi to'g'risida tavsiyalar berilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается значение инновационного управления образовательными учреждениями, организации инновационной деятельности, формирования управленческих навыков, компетентности лидера, даются рекомендации.

SUMMARY

The article provides recommendations on the features of innovative management of educational institutions, the levels of formation of innovative management, and the competence of the manager.